

О. І. Антонюк
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Донецького національного університету

УДК 347.91/95

ОБСЯГ ЦИВІЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Розглядаються питання обсягу цивільної процесуальної дієздатності фізичної особи у співвідношенні з обсягом її дієздатності у спірних матеріальних правовідносинах. На підставі проведеного дослідження сформульовані пропозиції щодо удосконалення нормативного регулювання цивільної процесуальної дієздатності.

Ключові слова: цивільна процесуальна дієздатність, законні представники, право на судовий захист.

Визначення обсягу цивільної процесуальної дієздатності фізичної особи має, перш за все, практичне значення з огляду на те, що обумовлює здатність особи самостійно здійснювати своє конституційне право на судовий захист прав та інтересів. Цивільна процесуальна дієздатність є також однією з передумов виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин.

Обсяг цивільної процесуальної дієздатності обумовлений, перш за все, дієздатністю особи у спірних матеріальних правовідносинах [1, с. 125; 2, с. 217; 3; 4, с. 182]. Хоча Цивільний процесуальний кодекс був прийнятий вже після набрання чинності Цивільним і Сімейним кодексами України, а отже, мав врахувати новели щодо дієздатності суб'єктів відповідних матеріальних правовідносин, не всі з них були сприйняті, що обумовлює актуальність проведення дослідження обраної теми.

Питання цивільної процесуальної дієздатності досліджувалися такими вченими, як С. С. Бичкова, К. В. Гусаров, Д. Ю. Іонова, В. В. Комаров, Л. А. Кондратьєва, Е. Г. Лук'янова, Г. Л. Осокіна, Є. Г. Пушкар, З. В. Ромовська, Л. В. Сапейко, С. Я. Фурса, Д. М. Чечот, М. С. Шакарян, М. Й. Штефан та іншими. Проте питання визначення обсягу цивільної процесуальної дієздатності фізичної особи, виходячи з обсягу її дієздатності у спірних правовідносинах, є дискусійним, у тому числі з огляду на відсутність послідовної і чіткої регламентації у ЦПК України.

Метою статті є визначення обсягу цивільної процесуальної дієздатності фізичної особи відповідно до обсягу її дієздатності у спірних матеріальних правовідносинах.

У ч. 1 ст. 29 ЦПК України цивільна процесуальна дієздатність була визначена як здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді. У ст. 101 ЦПК УРСР 1963 р. не відображалася здатність виконувати обов'язки, але виокремлювалася здатність доручати ведення справи представникові. Такий елемент процесуальної дієздатності виділений, наприклад, у ч. 1 ст. 37 ЦПК РФ, ч. 1 ст. 59 ЦПК Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 68 ЦПК Республіки Естонія.

Після прийняття ЦК та СК України зміни у ЦПК УРСР 1963 р. щодо цивільної процесуальної дієздатності обмежилися лише корегуванням вікових меж неповнолітньої особи, проте не були відображені зміни термінології щодо дітей віком до 14 років і підстав обмеження дієздатності. Не передбачала ст. 101 ЦПК

УРСР 1963 р. змін у процесуальній дієздатності неповнолітньої особи у разі реєстрації шлюбу, хоча це було підставою набуття повної цивільної дієздатності за ЦК УРСР 1963 р. (ч. 2 ст. 11). У юридичній літературі наголошувалося на тому, що у цьому випадку мала виникати повна цивільна процесуальна дієздатність [5, с. 33; 6, с. 158]. Така позиція була відображена у постанові Пленуму Верховного Суду УРСР від 03.08.1964 р. “Про деякі питання судової практики застосування Цивільного процесуального кодексу УРСР”.

ЦПК України передбачив кілька новел щодо цивільної процесуальної дієздатності фізичних осіб.

Так, у ст. 29 ЦПК України було передбачено набуття повної цивільної дієздатності у разі реєстрації шлюбу до досягнення повноліття.

Окрім цього, у ч. 3 ст. 29 ЦПК України надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності у судовому порядку визнано підставою для набуття повної процесуальної дієздатності. Однак ця норма не врахувала можливий позасудовий порядок надання повної дієздатності (ч.ч. 2, 3 ст. 35 ЦК України), що не можна визнати обґрунтованим. Тому слід підтримати пропозицію щодо зміни ч. 3 ст. 29 ЦПК України [1, с. 123]. Із ч. 3 ст. 29 ЦПК України доцільно вилучити фразу “у порядку, встановленому цим Кодексом”. Наприклад, ч. 2 ст. 37 ЦПК РФ визнає повну процесуальну дієздатність за всіма неповнолітніми, які оголошені повністю дієздатними.

Ст. 242 ЦПК України, яка передбачає право на звернення до суду з заявою про надання повної дієздатності лише з 16 років, повинна бути приведена у відповідність до ч. 1 ст. 35 ЦК України, за якою повна цивільна дієздатність може надаватися особі, яка записана батьком або матір'ю дитини, з 14 років.

Слід звернути увагу на те, що ч. 1 ст. 40 ЦПК України виключає здатність неповнолітньої особи, яка набула повної процесуальної дієздатності (у разі реєстрації шлюбу або її надання), бути представником.

ЦПК України не передбачає зміни обсягу процесуальної дієздатності неповнолітнього внаслідок розірвання шлюбу, припинення трудового договору або підприємницької діяльності, виключення запису про особу як про батька чи матір дитини, смерті дитини. У ст. 29 ЦПК України доцільно закріпити вплив визнання шлюбу недійсним на обсяг процесуальної дієздатності відповідно до правила абз. 3 ч. 2 ст. 34 ЦК України.

Якщо за ст. 101 ЦПК УРСР особи, дієздатність яких обмежена, не мали процесуальної дієздатності, то у ст. 29 ЦПК України було враховане те, що особи, дієздатність яких обмежена, мають право самостійно брати участь у певних правовідносинах — у спорах, що виникають з таких правовідносин, ці особи особисто здійснюють цивільні процесуальні права та виконують обов'язки в суді, однак суд має право залучити піклувальника як законного представника. Наприклад, особа, дієздатність якої обмежена, має право оскаржити відмову піклувальника дати згоду на вчинення правочинів (ч. 3 ст. 37 ЦК України), подати заяву про скасування рішення про обмеження дієздатності (ч. 3 ст. 241 ЦПК України), про звільнення піклувальника (ч. 2 ст. 75 ЦК України).

Оскільки цивільна юрисдикція охоплює розгляд справ не лише щодо цивільних, але й житлових, земельних, сімейних, трудових відносин, то позитивним є закріплення здатності неповнолітніх самостійно брати участь у справах не лише щодо укладених ними правочинів та відшкодування шкоди (як це було передбачено у ЦПК УРСР), але й у будь-яких справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь. Наприклад, СК України передбачив право неповнолітніх звернутися до суду за захистом своїх прав та інтересів (ч. 4 ст. 152), прав та інтересів своєї дитини (ст. 156), з позовом про позбавлення батьківських прав (ч. 1 ст. 165).

Слід звернути увагу на те, що запис неповнолітньої особи батьком або матір'ю дитини автоматично не призводить до набуття повної цивільної дієздатності, але

така особа отримує повну процесуальну дієздатність у справах щодо захисту прав своїх дітей.

Норма ст. 156 СК України щодо права неповнолітніх батьків захищати права своїх дітей у суді не знайшла відображення у ч. 1 ст. 40 ЦПК України, за якою представником у суді може бути адвокат або інша особа, яка досягла 18 років і має цивільну процесуальну дієздатність. Отже, ч. 1 ст. 40 ЦПК України повинна бути приведена у відповідність до ч. 2 ст. 156 СК України. Наприклад, в п. 1 ч. 1 ст. 73 ЦПК Республіки Білорусь, п. 1 ч. 1 ст. 84 Цивільного процесуального закону Латвії, ст. 68 ЦПК Республіки Естонія прямо передбачене право неповнолітніх батьків бути представниками у справах своїх дітей. Хоча, наприклад, на думку Г. Л. Осокіної, пріоритет має надаватися нормі ЦПК, а надання у Сімейному кодексі неповнолітнім батькам права на судове представництво своїх дітей є помилковим [3].

Не узгоджується з нормою ч. 2 ст. 29 ЦПК України правило ч. 2 ст. 39 ЦПК України, за яким права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати їхні батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі в таких справах неповнолітню особу чи особу, цивільна дієздатність якої обмежена.

Так, ч. 2 ст. 29 ЦПК України визнає за неповнолітніми та особами, дієздатність яких обмежена, здатність особисто здійснювати процесуальні права та обов'язки у справах щодо відносин, у яких вони особисто беруть участь. Отже, у таких справах ці особи належать до осіб, які беруть участь у справі, і мають здатність особисто здійснювати процесуальні права і виконувати обов'язки незалежно від розсуду суду. Тому невинуватною є норма про право суду розглядати такі справи без участі цих осіб.

Дискусійним з огляду на зміст ч. 2 ст. 29 ЦПК України є твердження про те, що закон надає право, а не обов'язок неповнолітньому бути учасником цивільного процесу, а тому питання: хто саме братиме участь у справі — неповнолітня особа чи її законний представник вирішується за їхньою спільною домовленістю [7]. У ч. 2 ст. 29 ЦПК України йдеться не про здійснення права, а про цивільну процесуальну дієздатність особи, що у справах, у яких вона є самостійним суб'єктом спірних матеріальних правовідносин, нічим не відрізняється від процесуальної дієздатності повнолітньої особи. Наприклад, не викликає сумнівів протиправність розпорядження батьками заробітною платою неповнолітнього, однак у цивільних процесуальних правовідносинах у справах, що виникають з відносин, у яких неповнолітній або особа, дієздатність якої обмежена, бере самостійну участь, його батькам, усиновлювачам (щодо дітей), піклувальникам надається право бути законними представниками, що означає їх право реалізовувати процесуальні права неповнолітнього або особи, дієздатність якої обмежена. Ці особи не мають можливості обмежити представницькі повноваження законних представників.

У таких справах батькам, усиновлювачам, піклувальникам чи іншим особам, визначеним законом, доцільно надати процесуальний статус не законного представника, а особи, якій законом надане право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ст. 45 ЦПК України). На відміну від представників, такі особи виступають від власного імені, не мають права укладати мирову угоду, їхня відмова від позову і зміна вимог не позбавляє особу права вимагати розгляду та вирішення вимог у первісному обсязі.

Не можна підтримати повністю пропозицію щодо надання суду права відмовляти неповнолітньому у прийнятті відмови від позову, у визнанні позову, визнанні мирової угоди та права перевіряти ці дії на відповідність інтересам неповнолітнього. Ця пропозиція обґрунтовується тим, що неповнолітні особи з огляду на свій вік і відсутність життєвого досвіду можуть мати хибне уявлення про правильність своєї поведінки [7].

Проте коли мова йде про спори, що виникають з матеріальних правовідносин, в які неповнолітні вступають самостійно, то законодавець вже визнав за ними

наявність достатнього рівня розуміння. Якщо ж підтримати зазначену вище пропозицію у цих випадках, то слід переглянути обсяг їх дієздатності у спірних матеріальних правовідносинах.

Викликає запитання обсяг цивільної процесуальної дієздатності неповнолітніх, а також осіб, дієздатність яких обмежена, у справах щодо правочинів, вчинених з дозволу батьків, усиновлювачів (щодо дітей) або піклувальника. У ст. 29 ЦПК України не міститься зауважень щодо цього. У літературі висловлюється думка про те, що у таких випадках неповнолітній не має цивільної процесуальної дієздатності [1, с. 124].

Як вбачається з ч. 2 ст. 39 ЦПК України, їхні права можуть захищати у суді відповідно батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі в таких справах неповнолітню особу чи особу, цивільна дієздатність якої обмежена. Аналогічна конструкція використана, наприклад, і у ч. 5 ст. 56 КАС України. Отже, якщо такі особи не мали б цивільної процесуальної дієздатності, то і сенсу їх залучати у процес не було б. Проте ця норма не розкриває обсягу їх процесуальної дієздатності у зазначених справах.

Батьки (усиновлювачі) визначені законними представниками неповнолітніх дітей у цивільних правовідносинах у ч. 1 ст. 242 ЦК України. Проте слід погодитися з тим, що оскільки ч. 1 ст. 242 ЦК України вирішує питання поповнення дієздатності, якщо її бракує, а ст. 32 ЦК України надає неповнолітньому право вчиняти правочини (у відповідних випадках — у разі отримання дозволу), то не може застосовуватися норма щодо надання батькам (усиновлювачам) права бути представником неповнолітніх [8, с. 348]. Як зазначає З. В. Ромовська, у сфері цивільних відносин батьки законними представниками неповнолітньої дитини не є, оскільки жодних правочинів від їхнього імені вони вчинити не можуть. У сфері процесуальних відносин батьки як законні представники можуть пред'явити позов на захист прав та інтересів дитини навіть тоді, коли вона це може зробити сама. Але, на думку З. В. Ромовської, батьки не можуть виключно за своєю волею відмовитися від позову, якщо така відмова веде до припинення цивільного права дитини [9, с. 461].

Наприклад, у ч. 3 ст. 37 ЦПК РФ, ч. 2 ст. 59 ЦПК Республіки Білорусь, ч. 2 ст. 72 Цивільного процесуального Закону Латвії, ч. 3 ст. 68 ЦПК Республіки Естонія передбачено, що у разі захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх і осіб, дієздатність яких обмежена їхніми законними представниками, суд зобов'язаний залучити до участі у справах самих неповнолітніх, а також осіб, дієздатність яких обмежена.

Така норма є обґрунтованою, оскільки навіть якщо такі особи мають отримувати згоду на вчинення правочину, саме вони є суб'єктами матеріальних правовідносин, що повинна обумовлювати і надання їм здатності брати безпосередню участь у всіх спорах щодо захисту їх прав. Отже, у ч. 2 ст. 39 ЦПК України доцільно закріпити норму про обов'язкове залучення до участі у справі самих неповнолітніх та осіб, дієздатність яких обмежена.

Виникає питання щодо обсягу процесуальної дієздатності неповнолітнього та особи, дієздатність якої обмежена, у справах щодо правочинів, у яких потрібна згода батьків (усиновлювачів), піклувальника.

Д. Ю. Іонова пропонує надати всім неповнолітнім можливість самостійно давати пояснення, наводити щодо всіх питань власні доводи, задавати запитання, заявляти клопотання про забезпечення доказів, знайомитися з матеріалами справи, брати участь у судових дебатах, проте здійснення розпорядчих прав і заявлення клопотання про призначення експертизи пропонує обумовити згодою законних представників [10]. Д. М. Чечот також зазначає, що неповнолітні та особи, дієздатність яких обмежена, мають обов'язково залучатися у процес, розпочатий їхніми законними представниками, і вони можуть здійснювати відповідні

процесуальні дії, проте відмовлятися від позову, укласти мирову угоду або визнати позов вони можуть лише за згодою законних представників [11, с. 69]. Аналогічну позицію займає М. С. Шакарян [12, с. 79]. Як зауважував Є. Г. Пушкар, неповнолітні в одному випадку мають обмежену (часткову) процесуальну дієздатність (беруть участь у процесі самостійно, але під контролем законних представників), а в інших — мають повну процесуальну дієздатність і право особисто захищати у суді свої права та інтереси [6, с. 157, 158].

Отже, пропонується запозичити у цивільний процес конструкцію узгодження певних юридично значимих дій з батьками (усиновлювачами), піклувальниками. Однак мова йде про здійснення процесуальних прав, а не вчинення правочинів. Слід звернути увагу на те, що ЦПК України не сприйняв конструкцію узгодження здійснення розпорядчих прав у цивільному процесі з органами опіки та піклування, що передбачена у цивільному та сімейному праві стосовно, наприклад, щодо відмови від майнових прав підопічного, видачі від його імені зобов'язань. ЦПК України передбачає у цих випадках контроль не органу опіки та піклування, а суду.

З огляду на зазначене вважаємо, що за неповнолітніми та особами, дієздатність яких обмежена, повинна бути визнана здатність самостійно звертатися до суду за захистом своїх прав і щодо правочинів, на які необхідно отримувати згоду батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а також здатність самостійно здійснювати процесуальні права та виконувати обов'язки у таких справах. Щодо здійснення розпорядчих прав у таких справах слід запровадити обов'язок суду оцінювати їхню відповідність інтересам неповнолітнього або особи, дієздатність якої обмежена.

Малолітні та недієздатні особи не мають цивільної процесуальної дієздатності [1, с. 124]. Їхні права та інтереси у суді захищають батьки (усиновлювачі), опікуни. ЦПК України передбачив обов'язок суду оцінювати на відповідність інтересам підопічних здійснення такими особами права на укладення мирової угоди, на визнання та відмову від позову (ч. 5 ст. 174, ч. 6 ст. 175).

З доповненням ЦПК України нормою 27¹ постало питання щодо обсягу процесуальної дієздатності малолітніх осіб, адже зазначена норма надала малолітнім права щодо отримання інформації по справі, висловлювання думки. Суд повинен роз'яснити такій особі її права та можливі наслідки дій її представника, якщо цього потребують її інтереси та за віком і станом здоров'я вона може усвідомити їхнього значення.

Як вбачається з пояснювальної записки, до проекту Закону про внесення відповідних змін до ЦПК України ст. 27¹ регламентуватиме особливості залучення дитини до розгляду справи, що впливає зі ст. 3 Європейської конвенції про здійснення прав дітей.

Проте у науковій літературі наведені вище норми не отримали однозначної підтримки. Так, звертається увага на наявну колізію між нормами ст. 29 і ст. 27¹ ЦПК України [1, с. 126]. Вважаємо, що норми ст. 27¹ ЦПК України повинні застосовуватися з урахуванням норм ст. 29 ЦПК України, а також того, що ст. 27¹ розрахована як на малолітніх, так і на неповнолітніх осіб. З огляду на це, права малолітньої особи, передбачені у ст. 27¹ ЦПК України, повинні здійснюватися за загальним правилом її законним представником, за винятками, коли законодавство надає малолітньому можливість особисто брати участь у правовідносинах.

Так, національне законодавство надало малолітньому право вчиняти дрібні побутові правочини, здійснювати особисті немайнові права інтелектуальної власності, з 10 років надавати згоду на визначення місця проживання (ч. 3 ст. 29 ЦК, ст. 160 СК України), на зміну прізвища (ч.ч. 2, 3 ст. 148 СК України). Згідно зі ст. 171, ч. 1 ст. 249 СК України дитина незалежно від віку має право бути вислуханою з питань, що стосуються її особисто, питань сім'ї, при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, позбавлення, поновлення батьківських прав та спору щодо управління її майном.

З огляду на зазначене, слід погодитися з тим, що цивільна процесуальна дієздатність може бути повною, що передбачає здатність особи здійснювати всі процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, та частковою, якою наділені малолітні особи [1, с. 124]. Але не можна погодитися з тим, що і неповнолітні мають часткову дієздатність.

Щодо недієздатної особи ЦПК України не містить норм, аналогічних ст. 271. Такі особи не мають цивільної процесуальної дієздатності і їхні права захищають опікуни. Разом із тим, виникає питання щодо реалізацію права такої особи на оскарження та перегляд рішення суду про визнання її недієздатною. Це рішення, якщо воно переглядалося в апеляційному суді, набирає законної сили після такого розгляду, якщо воно не скасоване. Рішення або ухвала апеляційного суду набирають законної сили з моменту їх проголошення (ст. 319 ЦПК України). Отже, самостійно оскаржити рішення суду про визнання недієздатною така особа не може з моменту проголошення судового рішення апеляційним судом. Таке право може бути реалізоване лише законним представником.

Ст. 284 ЦПК РФ Законом від 06.04.2011 р. № 67-ФЗ було доповнено частиною третьою, за якою недієздатний має право особисто або через обраного ним представника оскаржити відповідне рішення суду в апеляційному порядку, подати заяву про перегляд за нововиявленими обставинами, оскаржити його у касаційному та наглядовому порядку, якщо суд першої інстанції не надав йому можливості викласти свою позицію особисто або через обраного ним представника. У ч. 2 ст. 286 ЦПК РФ було передбачено право недієздатної особи на подання заяви про визнання її дієздатною. Тобто за недієздатною особою визначений певний обсяг цивільної процесуальної дієздатності щодо оскарження та подання заяви про скасування рішення про визнання її недієздатною. Зазначені норми є позитивними, оскільки спрямовані на забезпечення захисту прав недієздатної особи та обмеження можливості опікуна зловживати правами, а отже, можуть бути використані у процесі удосконалення національного процесуального законодавства.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки, що можуть бути використані у подальших дослідженнях правосуб'єктності учасників цивільного процесу та у законотворчій діяльності:

1. За неповнолітніми та особами, дієздатність яких обмежена, повинна бути визнана здатність особисто брати участь у цивільному процесі з огляду на те, що у спірних матеріальних правовідносинах вони особисто беруть участь, навіть і у тих випадках, коли повинні отримувати згоду батьків, усиновлювачів, піклувальників. Батькам, усиновлювачам, піклувальникам чи іншим особам, визначеним законом, доцільно надати процесуальний статус не законного представника, а особи, якій законом надане право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Доцільно у ч. 2 ст. 39 ЦПК України закріпити норму про обов'язкове залучення до участі у справі неповнолітніх та осіб, дієздатність яких обмежена, у разі звернення до суду осіб, яким законом надане право захищати їхні права.

2. У справах, що виникають з матеріальних правовідносин, у яких неповнолітні та особи, дієздатність яких обмежена, беруть самостійну участь, вони мають повну цивільну процесуальну дієздатність. Якщо ж у спірних матеріальних правовідносинах ці особи повинні отримувати згоду батьків, усиновлювачів, піклувальників, то відповідність їхнім інтересам здійснення ними розпорядчих прав у процесі повинен контролювати суд. Доцільно у ст.ст. 174, 175 ЦПК України передбачити обов'язок суду у таких справах не приймати відмову цих осіб від позову, визнання позову та не визнавати мирову угоду, що суперечать їхнім інтересам.

3. З ч. 3 ст. 29 ЦПК України доцільно вилучити фразу “у порядку, встановленому цим Кодексом”.

4. У ст. 29 ЦПК України доцільно закріпити вплив визнання шлюбу недійсним на обсяг процесуальної дієздатності неповнолітнього відповідно до правила абз. 3 ч. 2 ст. 34 ЦК України.

5. У ст. 242 ЦПК України повинно бути передбачене право особи, яка записана батьком або матір'ю дитини, з 14 років звертатися із заявою про надання повної дієздатності.

6. У ч. 1 ст. 40 ЦПК України доцільно визначити право неповнолітніх батьків бути законними представниками своїх малолітніх дітей.

7. Доцільно надати недієздатному праву особисто подавати заяви про перегляд рішення про визнання його недієздатним за нововиявленими обставинами Верховним Судом України, а також оскаржувати це рішення у касаційному порядку, подавати заяву його про скасування.

8. Процесуальні права малолітньої особи, передбачені у ст. 27¹ ЦПК України, повинні здійснюватися її законним представником, за винятком випадків, коли законодавство пов'язує вирішення справи з наданням згоди малолітньою особою або із заслуховуванням її думки.

Список використаних джерел

1. Бичкова, С. С. Цивільна процесуальна дієздатність осіб, які беруть участь у справах позовного провадження [Текст] / С. С. Бичкова // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 3. — С. 122–126.
2. Лукьянова, Е. Г. Теория процессуального права [Текст] / Е. Г. Лукьянова. — М. : НОРМА, 2003. — 240 с.
3. Осокина, Г. Гражданская процессуальная право- и дееспособность [Текст] / Г. Л. Осокина // Российская юстиция. — 1997. — № 5. — С. 35–37.
4. Цивільний процес України: академічний курс [Текст] / [О. В. Гетманцев, Г. З. Лазько, А. Л. Паскар та ін.]; за ред. С. Я. Фурси. — К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2009. — 848 с.
5. Гусаров, К. В. Проблемы гражданской процессуальной правосубъектности [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Гусаров Константин Владимирович. — Х., 2000. — 201 л.
6. Пушкар, Е. Г. Исковое производство в советском гражданском процессе (Процессуальные последствия возбуждения дел) [Текст] / Е. Г. Пушкар. — Львов : Вища школа, 1978. — 198 с.
7. Сапейко, Л. В. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі [Електронний ресурс] / Л. В. Сапейко // Право і безпека. — 2010. — № 1 (33). — URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_1/PB-1/PB-1_35.pdf.
8. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України [Текст] : [у 2-х т.] / [В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань та ін.]; відп. ред. В. Г. Ротань. — Х. : Фактор, 2010. — Т. 1. — 800 с.
9. Ромовська, З. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс [Текст] / Зорислава Ромовська. — К. : Атіка, 2005. — 560 с.
10. Ионова, Д. Ю. Гражданская процессуальная дееспособность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Ионова Диана Юрьевна. — М., 2009. — 193 л.
11. Гражданский процесс [Текст] : [учебн.] / [А. П. Вершинин, Л. А. Кривоносова, М. А. Митин и др.]; под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. — М. : ПРОСПЕКТ, 1998. — 480 с.
12. Гражданское процессуальное право [Текст] : [учебн.] / [С. А. Алехина, В. В. Блажеев, А. Т. Боннер и др.]; под ред. М. С. Шакарян. — М. : ТК Велби, Проспект, 2004. — 584 с.

Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права і процесу
Донецького національного університету
(протокол № 3 від 17 листопада 2011 року)

Надійшла до редакції 24.11.2011

Антониук Е. И. Объем гражданской процессуальной дееспособности физического лица

Рассматриваются вопросы объема гражданской процессуальной дееспособности физического лица в соотношении с объемом его дееспособности в спорных материальных правоотношениях. На основании проведенного исследования сформулированы предложения по усовершенствованию нормативного регулирования гражданской процессуальной дееспособности.

Ключевые слова: гражданская процессуальная дееспособность, законные представители, право на судебную защиту.

Antoniuk, E. I. The Scope of the Individual's Civil Capacity to Sue

In the present article the question of the scope of the individual's civil capacity to sue is discovered in relation to the scope of his legal capacity in the dispute. Under this study ideas for the improvement of the normative regulation of the civil capacity to sue were proved.

Key words: civil capacity to sue; legal representative; right of the judicial protection.

